

KAPellen en KRuisen

Jaarthema: 75 jaar bevrijding

Nummer 82 - Maart 2019

stichting
KRuisen en

KAPellen in LIMBURG

Van de voorzitter

75 jaar vrede

Wie wil er nou niet in vrede leven? Het is waarschijnlijk de diepste wens van elk mens. In Nederland mogen wij ons gelukkig prijzen dat we al bijna 75 jaar vrede kennen. Het aantal mensen dat bewust de Tweede Wereldoorlog heeft meegemaakt, neemt sterk af. Over een paar jaar kan niemand het meer uit eigen ervaring vertellen. Daarom is het goed dat er veel gedenkplekken zijn. Die zijn er in soorten en maten. In boeken, op internet, in foto's en films en heel fysiek: monumenten langs de kant van de weg. In september start een jaar van herdenkingen rond 75 jaar bevrijding. Limburg was het eerste stukje Nederland dat zich weer vrij mocht noemen. Op veel plekken in onze provincie is dat herdacht met het bouwen van een vredeskapel uit dankbaarheid voor het ongeschonden doorkomen van die vreselijke oorlogstijd. Ook zijn her en der kruisen opgericht ter nagedachtenis aan mensen die in het oorlogsgeweld het leven lieten.

Als Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg willen wij dit en volgend jaar nadrukkelijk stilstaan bij de monumentjes die herinneren aan de Tweede Wereldoorlog, de bevrijding en het begin van een lange vreedestijd. Daarom deze oproep: kent u in uw omgeving kapellen, kruisen of andere klein-religieuze monumentjes die herinneren aan de oorlog en de bevrijding? Laat het ons weten. We maken er een inventarisatie van en bekijken hoe we vanaf september een overzicht hiervan kunnen publiceren. Ook zullen we in de loop van dit jaar in dit magazine Kapellen en Kruisen uitgebreid stilstaan bij Vredeskapellen, oorlogskruisen en 75 jaar bevrijding. Stuur uw informatie naar skkl@bisdom-roermond.nl.

Wat ons magazine betreft: het zal u opgevallen zijn dat dit een heel ander uiterlijk heeft gekregen. We hebben onze huisstijl vernieuwd en daarmee ook het tijdschrift een opfrisbeurt gegeven. We hopen dat het u bevalt en dat ons magazine nog meer uitnodigt om te lezen. In het eerste nummer van dit jaar maken we al direct kennis met een vredeskapellen in Tegelen, Schinnen en Geleen. Verder blikken we vooruit naar het oogstdankfeest in Berg aan de Maas en duiken we in de geschiedenis van de Sacramentsprocessie in Asselt. Verder allerlei nieuwtjes over nieuwe en vernieuwde kapellen en kruisen in onder meer Merum, Oud-Valkenburg en Nuth. En natuurlijk de uitnodiging om op 6 april naar onze jaarlijkse contactdag te komen. Deze keer in Nederweert-Eind. We hopen velen van u daar te ontmoeten.

Matheu Bemelmans,
voorzitter

In dit nummer

<i>Van de voorzitter</i>	2	<i>Mariapaneel Kasteeltuyn</i>	
<i>Een oorlogsbelofte ingelost</i>	3	<i>Oud-Valkenburg</i>	14
<i>80 jaar Mariakapel Schinnen</i>	4	<i>Startbijeenkomst Coöperatie</i>	
<i>Mariakapel</i>	7	<i>Erfgoed Limburg</i>	15
<i>Bevrijdingskapel Geleen</i>	8	<i>Beheer van herdenkingsmonumenten</i>	16
<i>Inzegening kruis Eijkenderweg</i>	9	<i>Kapel v.d. Heilige Familie Houthuizen</i>	19
<i>Oogstfeestkruis Berg aan de Maas</i>	10	<i>Onze Lieve Vrouw van Stevensweert</i>	20
<i>Well - inzegening herstelde kruis</i>		<i>De Sacramentsprocessie van Asselt</i>	22
<i>Kasteellaan</i>	11	<i>Joodse begraafplaatsen als getuigenis van de Tweede Wereldoorlog</i>	24
<i>Nieuw bestuur voor de Stg. Kruisen en Kapellen in de Gemeente Bergen</i>	12	<i>Archivaria</i>	26
<i>"Teuwenkruis" in Merum bij</i>		<i>Boeken verkrijgbaar</i>	26
<i>Roermond keurig verplaatst</i>	13	<i>Aandachtsgebieden bestuursleden</i>	27

Colofon

Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg
Swalmerstraat 100
Postbus 470
6040 AL Roermond
Telefoon (0475) 386 747

E-mail: skkl@bisdom-roermond.nl
www.kruisenenkapellenlimburg.nl

ABN-AMRO

IBAN: NL58 ABNA 0576 2201 59
BIC: ABNANL2A

Doel

De stichting, verbonden met het Bisdom Roermond, is als overkoepelende organisatie sinds 1954 actief betrokken bij de zorg voor kruisen en kapellen in Limburg. Doelstelling is het adviseren en stimuleren van lokale groeperingen en particulieren. De stichting adviseert op het gebied van restauratie en onderhoud, alsmede bij het oprichten van kruisen en kapellen.

Kapellen en Kruisen is een uitgave van de Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg

Redactie: Sander van Daal,
Wim Clout en Christien Dings
Donateurs minimaal € 25,- per jaar
Abonnementen € 17,- per jaar
ISSN 1875-1644

**HUIS VOOR
DE KUNSTEN
LIMBURG**

provincie limburg

BISDOM

ROERMOND

De Mariakapel bij de vijver van Kasteel de Holtmühle in Tegelen

Een oorlogsbelofte ingelost

In de mooie omgeving van de buitenvijver van het Tegelse kasteel "de Holtmühle" ligt, omringd door bloemen en struiken, een klein kapelletje, toegewijd aan Onze Lieve Vrouw van de Vrede. We vinden deze kapel precies op het punt waar de heldere Aalsbeek uitmondt in de vijver. Deze vijver is in vroeger tijden aangelegd als spaarbekken om de molen van voldoende water te kunnen voorzien. Jammer genoeg is die oude molen in het midden van de vorige eeuw afgebrand en zijn er alleen nog wat resten van de fundering terug te vinden.

In en op de vijver kan de oplettende kijker zien, dat er heel wat dieren aanwezig zijn, bijvoorbeeld vissen, eenden, ganzen, zwanen, meerkoeten en waterhoentjes. Voor een echte Tegelenaar is deze vijver onlosmakelijk verbonden aan het begrip 'eendjes voeren'.

Helaas zullen heel wat Tegelsen niet weten dat aan de overkant van de veel bezochte voederplek een mooie witte kapel staat. Door achterstallig onderhoud aan het groen is die tegenwoordig minder goed zichtbaar.

In de oorlogsjaren werden ook de bewoners van de rustige Tegelse buurten "Nabben" en "de Holtmühle" geconfronteerd met bange omstandigheden. Springstofladingen om het nabijgelegen spoor en viaduct op te blazen, bombardementen, granaten, voedselschaarste en een dreigende evacuatie. De angst leidde ertoe dat de buurtbewoners de belofte deden om een kapel op te richten, als het gevaar zou worden afgewend en men gespaard zou blijven van doden en gewonden.

Op 1 maart 1945 werd Tegelen bevrijd en de bewoners van de kasteelomgeving waren er inderdaad goed vanaf gekomen. De belofte moest dus worden nagekomen. Vooral nog kwam daar echter weinig van terecht. Men was volop bezig met herstel van alle overal aangerichte oorlogsschade. In 1952 was het ergste leed in elk geval geleden en toen besloot de buurt om de gedane belofte in te lossen.

De een stelde grond beschikbaar, een ander de benodigde bouwmaterialen en een derde zorgde voor passende aanplant van bloemen en struiken.

De kapel werd gebouwd van witte baksteen, hoogte ca 3 meter, breedte ca 1,5 meter. In de kapel kwam een flinke nis, ruim een meter hoog en 65 cm breed, en in die nis werd een prachtig Mariabeeld, vervaardigd door de keramist Frans Tuinstra, geplaatst.

Op 2e Paasdag, maandag 14 april 1952, werd de kapel onder grote belangstelling ingezegend door Pastoor Peeters, geassisteerd door de kapelaans Ramaekers en Vossen. Toen werd Maria hier voor de eerste keer aangeroepen met "Onze Lieve Vrouw van de Vrede".

Gelukkig is een nieuwe oorlog tot nu toe uitgebleven, maar een andere kwaal van de moderne tijd leerde men ook hier kennen. Het eerste beeld van Frans Tuinstra werd geheel vernield. Een tweede beeld, gemaakt door Jac Bongaerts, werd gestolen. Ook een derde beeld moest het ontgelden evenals de kapel zelf. In 1996 werd een volgend beeldje in de nis geplaatst, maar toen werd er ook een doorzichtige plaat van kunststof vóór die nis bevestigd om verdere vernielingen tegen te gaan.

En zo treffen we vandaag de dag hier nog steeds een fraai Mariabeeld met kindje Jezus op de arm. Een bezoekje is de moeite waard. Het adres is Bakenbosweg Tegelen.

Tekst: Wim van Diepen

Foto's: Sander van Daal en Wim van Diepen

80 jaar Mariakapel Schinnen (1939-2019)

In juli 2019 zal het 80 jaar geleden zijn dat de Mariakapel in Schinnen ingezegend werd. Op 9 juli door de 19 parochies en op 16 juli door Mgr. Dr. J.H.G. Lemmens (1884-1960), bisschop van Roermond. Dit is een mooie gelegenheid om stil te staan bij het 80-jarig bestaan.

We gaan terug naar 1939: Mgr. Lemmens was een vurige vereerder van moeder Maria, wat hij ook propagandeerde naar de parochies. Volgens de toenmalige, energieke deken G.J. Packbier moest er een grote Mariakapel komen. De eerste brief over de Mariakapel dateert van 21 september 1938 en werd geschreven door de heer Trienekens, eigenaar van een assurantie- en verkoopkantoor in Kerkrade, die aan deken Packbier een foto stuurde van een kapel in Kerkrade. Kort daarna stuurde de deken een brief aan architect Tummers uit Heerlen. In deze brief schreef de deken hoe de kapel eruit zag en een paar weken later de eerste schets. De toren is kennelijk een punt van discussie geweest omdat de deken een rijzige toren prefereerde boven een wat meer platte en stervormige toren. Tummers overtuigde de deken in een volgende brief, gedateerd 13 februari 1939. Daarin verklaart Tummers dat hij het ontwerp had laten beoordelen door een "hoogstaand estheticus" die het ontwerp erg mooi vond en hem aanraadde er niets aan te veranderen. Een groot Mariapark met als centrale punt een ruime Mariakapel was voor deken Packbier een grote uitdaging. Het terrein verwierf hij kosteloos. De familie Reinaerts schonk het kosteloos in de vorm van een "eeuwigdurende" pacht. Bij minister van binnenlandse zaken C.P.J. Romme (1896-1980) kreeg de deken het gedaan dat de loonkosten door de overheid voor een groot deel gesubsidieerd werden. De aanleg van het park werd onder toezicht verricht door de Nederlandse Heidemaatschappij, gemeentearchitect

Pijls en de Streekplannendienst. Het was een omvangrijk werk. Er moest 1500 m² struikgewas worden gerooid en meer dan 1 hectare bos worden bijgewerkt. De aanleg van de beplanting zou verzorgd worden door de Nederlandse Sierteeltcentrale uit Den Haag. Overleg met Staatsbosbeheer en de commissie Het Limburgs Landschap resulteerde in een bestelling van 3.800 bomen en heesters. Ze werden per trein aangevoerd tot het station en daarna door medewerkers met paard en wagen getransporteerd naar het Mariapark, om te worden ingepast tussen oudere eiken en beuken, die men had laten staan.

De bouw van de kapel was geen makkelijk karwei, aangezien de kapel kwam te liggen op een heuvel die ruim 20 meter boven de omgeving (150 m boven N.A.P.) uitsteekt. De kapel moest een afmeting krijgen van 9 x 4 meter en 10 meter hoog. Aan de laagste inschrijver, exclusief materialen, de heer A. Larue, werd de opdracht gegund. De materialen waren namelijk al betrokken van diverse zaken in de omgeving, vaak voor minderprijs of voor niets. Dit maakte de opdracht voor de aannemer minder aantrekkelijk, vooral omdat de aanvoer van materialen naar de bouwplaats een zeer zware klus was. Dat ging via de wei die loopt achter de huidige Muldermolen. Vaak kwam men met paard en wagen niet verder dan halverwege. De rest moest afgelegd worden met kruiwagens. De eerste steen werd gelegd op 19 maart 1939. Het was guur weer. Wind, sneeuw en regenvlagen wisselden elkaar af. Alle verenigingen, waaronder het zangkoor en Excelsior waren aanwezig toen deken Packbier, vergezeld door kapelaan Smeets en burgemeester Kruijen, twee gedenkstenen aan weerszijden van de ingang plaatsten.

Op de eerste staat:

**IN FESTO SANCTI JOSEPH
VOVIT ME TUTOQUE POSUIT
JOSEPH PACKBIER
DECANUS SCHINNENSIS**

(vertaald):

"Op de feestdag van de H. Jozef heeft mij gewijd en veilig gesteld / voorzichtig geplaatst Joseph Packbier Deken van Schinnen"

En op de tweede staat:

**DIGNARE REGINA PACIS
ENIXE TUERI SCHINNENSES
HILARES GRATOSQUE
TEMPLI HUJUH BENEFACTORES**

(vertaald):

“Verwaardig U koningin van de Vrede
met kracht te beschermen
De bewoners van Schinnen
de blijde en dankbare
Weldoenders van deze kapel”

Beide stenen, die in 1989 zijn vernieuwd, bevatten chronogrammen: telt men de als Romeinse cijfers te interpreteren letters op dan komt daar het jaartal 1939 uit.

De kapel werd opgetrokken in lichte baksteen met een donkere plint en werd gedekt met rode dakpannen (tegenwoordig kunstleien). De kapel kreeg zes ramen in het schip en vier ramen in het verhoogde koorgedeelte. De ramen hebben moderne figuratieve voorstellingen uit het leven van Maria naar een ontwerp van Gène Eggen

en uitgevoerd door Giel Meens. De toegang tot de kapel kan men afsluiten met een smeedijzeren hekwerk dat vervaardigd werd door de plaatselijke smid Hub Bouwens die ook het grote kruis met genadeappel bovenop de kapeltoren maakte. In het spitboograampje in de voorgevel is een vredesduif en het woord Vrede. Ook maakte hij de grote toegangsboog aan de ingang van het park met de trapleuning. Het weer was vaak erg slecht en het werk erg zwaar maar de aannemer wist het werk op tijd op te leveren. Op 15 december 1938 kreeg de heer J. Houtvast uit de Vondertstraat te Schinnen tijdens werkzaamheden een ongeval.

Atelier voor kerkelijke kunst J.W. Ramakers & Zonen Beeldhouwers, Geleen

Atelier voor kerkelijke kunst J.W. Ramakers & Zonen Beeldhouwers uit Geleen was ontstaan voor of in 1820 en werd uit de Kamer van Koophandel geschreven in juni 1948. Het was een van de langst bestaande bedrijven van dien aard, zo niet de langste. Het bedrijf besloeg vier generaties beeldhouwers. De eerste werd geboren in 1798 en de laatste telg van deze beeldhouwersdynastie overleed in 1982. Het bedrijf was gespecialiseerd in het vervaardigen van kerkelijke meubels. Het atelier was van velerlei kunstmarkten thuis. Ze waren behalve atelier van beeldhouwkunde ook fabrikanten van kerkmeubelen in hout, steen, marmer en koper. Ze vervaardigden altaren, communiebanken, preekstoelen, biechtstoelen, banken, baldakijnen, beelden, kruiswegen, busten enzovoorts. Het bedrijf was, ten slotte, ontwerper van artistieke werken op religieus en ander gebied.

Het beeld “Maria, Koningin van de Vrede” werd ontworpen door M.W.L. (Louis) Ramakers (1900-1982), de laatste van de beeldhouwersdynastie, uit Geleen. Bij de demonstratie van het ontwerp vermeldde hij trots dat dit het eerste beeld is van Maria, de “Koningin van de Vrede”. In Limburg bevinden zich vele beelden van Maria maar in andere hoedanigheden. Schinnen heeft hiermee de primeur.

**ATELIERS VOOR KERKELIJKE KUNST
BEELDHOEWERS**

Iskroond met Grand Prix Eerekrans en Gouden Medaille op
intern. Tentoonstelling voor kerkelijke Kunst 's-Bosch 1909

POSTREKENING 240641

J. W. RAMAKERS & ZONEN

KERKMEUBELEN EN BEEDEN, IN HOUT, STEEN, MARMER EN KOPER

GELEEN (L.), 193

Voor Louis Ramakers werd het moeilijker toen deken Packbier de uitvoering van het ontwerp aan de kunstschilder Henri Kitzen uit Schinnen wilde gunnen. In een lange brief motiveerde de ontwerper dat dit niet kon. Hij kon geen garantie geven voor de artistieke kwaliteit en Louis Ramakers zag ook geen mogelijkheid om de heer Kitzen hierin te begeleiden. Daarom adviseerde de heer Ramakers de deken om de heer Ritzen de kapel te laten beschilderen, dat is hem volledig toevertrouwd. En zo geschiedde.

Geleverd werd een devotie-altaar in gepolijst graniet, met een beeld van Onze Lieve Vrouw van de Vrede, hoog 1,78m in Brauvilliers-fine (een witte kalksteen) voor de prijs van Fl 1.325,=.

Financiën

De kosten werden geraamd op ± Fl 6.000,= (Fl. 3.500,= voor de kapel en Fl. 2.500,= voor het park). Het eindbedrag, inclusief de kosten van de organisatie van de feesten, was veel hoger. Op vele manieren wist deken Packbier de benodigde gelden bijeen te krijgen. Zoals eerder in dit artikel vermeld werd de grond geschonken door de familie Reinaerts. Het ministerie van binnenlandse zaken vergoedde 80% van de loonkosten voor de aanleg van het Mariapark. Het beeld van Onze Lieve Vrouw van de Vrede werd geschonken door 19 parochies en drie rectoraten van het toen grote dekenaat Schinnen, te weten: Schinnen, Amstenrade, Bingelrade, Brunssum, Doenrade, Geleen, Hoensbroek-Passart, Hoensbroek, Jabeek, Lindenheuvel,

Lutterade-Krawinkel, Merkelbeek, Nuth, Oirsbeek, Sweijhuizen, Wijnandsrade en de drie rectoraten Rumpen, Vaesrade en Hoensbroek-Station. Deze namen zijn alle vermeld op de voorzijde van het altaar.

Inwijding

Op zondag 16 juni 1939 zegende Mgr. Dr. G. Lemmens in het bijzijn van 5.000 aanwezigen om 8 uur de kapel, beeld en park in. Pater Keulemans, ongeschoeide karmeliet uit Merkelbeek, hield de feestpreek. Op dezelfde dag vond tevens de dekenale toewijding aan Maria plaats. Die middag vond er een grote optocht met processie plaats waaraan alle dorpen deelnamen.

Nog geen jaar later brak voor dekenaat Schinnen en de rest van Nederland de Tweede Wereldoorlog uit wat voor veel mensen ellende en beproevingen meebracht. Tijdens deze bange dagen was deze kapel een verzamelpaats voor velen om samen met de grote Mariaverreerder deken Custers elke woensdag in de lente, zomer en herfst de rozenkrans te bidden voor vrede en andere intenties. In september 1999 werden de Mariakapel en Mariapark tot een rijksmonument van jongere bouwkunst verklaard.

Tekst: Joep Janssen

**Foto's: Joep Janssen, Sander van Daal en
Euregionaal Historisch Centrum**

Mariakapel

*De vorige eeuw, eind dertiger jaren,
werd onder dreiging van oorlogsgevaaren.
Op deze hoogte volop in het groen,
een kapel gebouwd in een bosplantsoen.*

*Vanaf toen steeg hier menige bede,
naar Maria, Koningin van de Vrede.
Ook kwamen velen om te bidden,
voor een zieke in hun midden.*

*Bij de kapel kan de klimmer dan als dank,
de stilte ervaren op een stevige bank.
Kijk ondertussen even binnen,
geniet ook hier van schitterend Schinnen.*

Tom Smeets

Bevrijdingskapel Geleen

“Geleen heeft een bevrijdingskapel”

“Als dank voor de bevrijding van de Duitse overheersing werd in 1945 een kapel gebouwd op het plantsoen aan de Norbertijnenstraat. Dit op initiatief van de buurt Steegstraat, zoals de huidige Norbertijnenstraat destijds genoemd werd.

Sinds vele jaren werd bij gelegenheid van de Sacramentsprocessie vanuit de kerk van Oud-Geleen op dit punt bij het Kruis aan de Cötelbeek halt gehouden en de zegen gegeven. Dit gebeurde in die dagen waarbij de kruiskapel als rustaltaar fungeerde.

De kapel werd door pastoor Frantzen van Oud-Geleen (1938-1959) ingezegend en de Geleense Pater Ferminus Hoofs hield een toespraak.

De initiatiefnemers voor de oprichting waren onder andere de heren Collard, Cornips en M. Keulers. Aannemer Zef Willems werd benaderd om deze kapel te bouwen en het was in de Eindstraat woonachtige Hub Hendriks die het metselwerk verrichtte. Deze bakstenen kapel waarin een kruis met corpus is aangebracht heeft in de boog een sluitsteen waarin de letters A.D. (Anno Domini, In het jaar onzes Heren) 1945 zijn vermeld.

Het crucifix werd ontworpen en vervaardigd in het bekende atelier Cuypers te Roermond. In de steen onder het kruisbeeld (het hout hiervan is afkomstig uit de tijdens de oorlog verwoeste kerk van Sint Odiliënberg) staat de tekst:

Gegroet o kruis, onze eenige hoop

Het kruiskapelletje wil de herinnering vasthouden aan vier jaar onderdrukking en aan het geloof in een nieuwe tijd van vrijheid.

De kapel is omgeven door lindebomen, die de laatste jaren als leibomen zijn geformeerd, hetgeen het geheel een apart cachet geeft. Plantsoen en kapel worden onderhouden door de gemeente Geleen-Sittard en de buurtvereniging Norbertijnenstraat”. (uit HVG tijdschrift 1995-1)

Gedenksteen onthuld op 20 april 1996 (info van Gus Aelfers)

Ter gelegenheid van het 40 jarig bestaan van de buurtvereniging is er een gedenksteen in de vorm van een lezenaartje op het altaar geplaatst.

Steenhouwer Reijnen uit Oud-Geleen vervaardigde deze met de tekst:

*Als dank voor
de bevrijding en
dat onze straat
in de oorlog
gespaard bleef*

In 2011 werd de kapel door de buurtvereniging opgeknapt en het kruis met corpus werden opgeknapt door Stichting Restauratie Atelier te Maastricht.

Op zondag 26 juni 2011 werden de kapel en het kruisbeeld ingezegend door pastoor Janssen.

Tekst: Jos Hulsman

Inzegening kruis Eijkenderweg

Op vrijdag 23 november 2018 is het kruis ingezegend dat maandag geplaatst werd op de kruising Eijkenderweg-Pingerweg.

De plaatsing gebeurde in samenwerking met de Werkgroep Kruisen en Kapellen Nuth, de gemeente, buurtvereniging Hellebroek en kapelcommissie Hellebroek. Het kruis is opgeknapt door de heren Willems en Erven. Hans Franssen zorgde voor de finishing touch. Een grote groep mensen liep mee in de stoet vanaf de kapel in Hellebroek naar het nieuwe kruis.

Nieuw is het kruis zeker niet, zo vertelde Ad van Wersch die het kruis heeft geschonken. 80 Jaar geleden werd dit het kruis op het graf van zijn overgrootmoeder in Nijswijler bij Vaals. Samen met zijn oma knapte hij regelmatig dit kruis op totdat 40 jaar geleden het graf geruimd werd en hij het kruis in zijn tuin plaatste. Vanwege verhuizing naar een appartement zocht hij een nieuwe bestemming ervoor en kwam uiteindelijk bij de Werkgroep Kruisen en Kapellen Nuth terecht.

De groep belangstellenden werd opgewacht door de Schola die (met de aanwezigen) enkele liederen zong. Ad van Wersch en zijn partner Emile Berger onthulden het kruis waarna het werd ingezegend door pastoor Geilen.

Dit kruis is bijzonder want Christus heeft het gezicht gekeerd naar de andere zijde dan men gewoonlijk op een kruis ziet. Op het tekstbordje, gemaakt door Jozef Collaris, staat: *Daag of nachte, ich staon hie op dich te wachte.*

Na afloop stond de koffie klaar bij de familie Sijstermans. Omdat Math van Sprakelaar, voorzitter van de werkgroep, niet aanwezig kon zijn nam Jan Janssen, eveneens lid van de werkgroep, de honneurs waar.

Tekst: Mariet en Leo de Visser

Foto's: Jean Slijpen

Oogstfeestkruis Berg aan de Maas

1985

Vrijdagavond 23 augustus 1985 kreeg het Oogstdankfeest van Berg aan de Maas een plezierig staartje. Aan het einde van de Schoorweg, tegen de achterwand van het kerkhofgebouwtje, werd namelijk een wegkruis, afkomstig van de praalwagen die in de Oogstdankstoet had mee getrokken, door pastoor Van den Beuken ingezegend.

Het kruis stond op de wagen die in de Oogststoet meetrok en door de jongeren, uit de nog eveneens jonge buurt, was vervaardigd. De wagen was een uitbeelding van de kruisprocessie/bidprocessie in de dagen voor Hemelvaart. Het wegkruis was zo professioneel gemaakt, dat unaniem besloten werd het te behouden en voor de toekomst veilig te stellen. De plaats was al gauw bepaald en wel de achterzijde van de muur van de kapel op het kerkhof, aan het uiteinde van de Schoorweg. Na de inzegening door pastoor Van den Beuken werd deze unieke gebeurtenis met een feestje afgesloten.

2008

Op zaterdag 7 juni 2008 werd het gerestaureerde kruisbeeld opnieuw ingezegend, dit keer door pastoor Houben. Eerder was het kruisbeeld door vandalen onherstelbaar beschadigd. Het corpus was na tips teruggevonden door dhr. Hub Spronkmans.

Dhr. Lei van Mulken, lid van onze werkgroep, bracht een nieuw corpus aan en knapte het geheel op. Oogstkoningin Sissi Wagemans en de voorzitter van de Stichting Oogstdankfeesten, dhr. Giel Notten, onthulden toentertijd het gerenoveerde wegkruis.

(zie artikel in *Kapellen en Kruisen* no. 40 - september 2008)

2018

In 2018 bleek dat het wegkruis wederom aan een flinke opknappbeurt toe was. De heren John Goossens en Hub Vaessen van onze eigen Stichting Kleine Monumenten Stein, hebben het corpus en het kruis weer voortreffelijk gerestaureerd, geverfd en vernieuwd waardoor het er na 24 november weer prachtig uitziet. Heren, bedankt.

**Tekst: Piet van Mólken, voorzitter/secretaris
Stg. Kleine Monumenten Stein**

Foto's: Jan Berix en John Goossens

2006

2018

Well - inzegening herstelde kruis Kasteellaan

1978 - foto G. Egelie

Op een koude zondag (25 november 2018) – het feest van Christus Koning – werd het herstelde kruis aan de Kasteellaan in Well gezegend door pastoor Clemens. Hij werd geassisteerd door de nieuwe voorzitter Jos Schoenmakers.

Sinds de plaatsing in 1948 is het veldkruis aan de Kasteellaan in Well voor de tweede keer gerestaureerd door de Stichting Kruisen en Kapellen. De vorige opknopbeurt vond in 1987 plaats, zo bleek uit een briefje dat was verstopt in het kruis. Algehele restauratie was nodig omdat het kruis lange tijd niet was onderhouden.

(Dagblad De Limburger 10 okt 2018)

Koos Swinkels

2018 - foto Mieke Swinkels

Nieuw bestuur voor de Stichting Kruisen en Kapellen in de Gemeente Bergen

Sinds 1 mei 2018 heeft de Stichting Kruisen en Kapellen Gemeente Bergen (LB) een nieuw bestuur. Voorzitter Theo Simons, actief sinds 1998, droeg tijdens een bijeenkomst zijn functie over aan Jos Schoenmakers uit Nieuw Bergen.

Jos Schoenmakers is binnen de parochie St. Petrus te Bergen actief als koster, acoliet en beheerder van het kerkhof aan de Oude Kerkstraat in Bergen. Ook secretaris Mia Ummethum-Coppers droeg haar functie over aan Anita Baken uit Wellerlooi. Als nieuwe penningmeester zal Ton Peters uit Bergen de honneurs overnemen van Chris Roelofs uit Siebengewald. De bestuursleden Mia Ummethum-Coppers, Chris Roelofs en Joos van Oijen waren lid vanaf de oprichting in 1983 en legden na 35 jaren van trouwe dienst hun functie neer. Hun plaatselijke werk wordt overgenomen door Antoon Derksen (Afferden) en Piet Koenen (Siebengewald). Voor het dorp Well zal Rogier van de Werff de taken op zich nemen.

Tijdens dit samenzijn werden alle oud-leden bedankt voor hun langdurige inzet met een plaquette die voor dit doel is ontworpen door Geert Jacobs van kunstatelier De Tramhalte uit Bergen. Bijgevolg is bijna het hele oude bestuur afgetreden. Alleen Theo Welbers uit Bergen blijft vanuit het oude bestuur aan als adviseur.

Het nieuwe en verjongde bestuur heeft de uitdaging aangenomen, is voortvarend aan de slag gegaan en heeft een tweetal kruisen in Siebengewald een nieuw aangezicht gegeven. Ook het kruis aan de Kasteellaan in Well heeft een grondige opknappbeurt gekregen en het is op zondag 25 november 2018 ingezegend door pastoor Clemens uit Well. Dankzij de contacten van oud-voorzitter Theo Simons is een tweetal kruisen op een nieuwe locatie gekomen in verband met de dijkophoging langs de Maas die in de gemeente plaatsvond. Komend jaar zal de bestaande Kruisen- en Kapellenfietsroute onder de loep worden genomen en er zullen nieuwe brochures beschikbaar komen. De Gemeente Bergen zal actief bij de instandhouding van de fraaie monumentjes betrokken worden. Want ze zijn het zeker waard om voor de toekomst behouden te blijven. Binnen de gemeente Bergen gaat het om 21 monumentjes van devotie.

Het nieuwe secretariaat is bereikbaar op Looierweg 2 te Wellerlooi.

Tekst: Koos Swinkels

Foto: Jos Schoenmakers

Siebengewald Kruis Gochsedijk-Horsterbeekweg

“Teuwenkruis” in Merum bij Roermond keurig verplaatst

“Laat de kinderen tot Mij komen”...

...zo zou het opschrift van dit onlangs verplaatste wegkruis in Merum bij Roermond mogen luiden. Het tafeltje en de twee stoeltjes zijn in ieder geval opvallend uitnodigend bij Onze Lieve Heer neergezet.

De fraai gemetselde voet is uiteraard nieuw, maar het kruis (158 cm hoog) van Naamse steen en het corpus dateren zeker al van direct na de oorlog, toen het in 1947 ter vervanging van een door oorlogsgeweld beschadigde houten kruis werd geplaatst langs de Marktstraat in Merum, onder aan de voet van de heuvel van de statige “Oudeborgh”... en lange tijd verzorgd werd door de familie Teuwen, vandaar in de volksmond beter bekend als “het Teuwenkruis”.

Vermoedelijk heeft dit kruis een nog veel oudere geschiedenis....uiteindelijk teruggaand tot een kruis dat al wordt vermeld door pastoor Thielen¹ in de Hertense parochie-analen van het jaar 1837.

Omdat de weg ter plaatse dit jaar verlegd wordt, heeft men het kruis eind 2018 enkele meters verderop keurig netjes heropgericht.

Mooi dat die twee rustbanken erbij zijn geplaatst. Die nodigen uit om er even uit te rusten of samen te keuvelen aan de voeten van Jezus, net zoals we dat in het evangelie beschreven zien als Hij op bezoek gaat bij zijn vrienden Maria, Martha en Lazarus in Bethanië.

Trouwens, hoe dan ook, een prachtig voorbeeld ter navolging voor onze allerkleinsten!

Wim Clout

¹ Een van de pastoors uit het bekende gezegde: “Herte, Maerum en Ool: drie dörpe en eine pesjtoor”.

Mariapaneel Kasteeltuin Oud-Valkenburg

Tijdens het zomerseizoen van 2018 installeerde de I.V.N. een gerestaureerd paneel met Madonnabeeld in haar kasteeltuin Oud-Valkenburg naast Kasteel Schaloen.

De restauratie stond o.l.v. Jo Neven, in samenwerking met diens compagnons Jo Vaessen en Winand Weusten. Er werd een nieuw dak beslag aangebracht en het houtwerk werd intensief behandeld tegen houtrot, vocht en schimmels.

In de kasteeltuin werd een eervolle en centrale locatie gevonden voor het paneel. Op korte termijn zal, voor de talloze bezoekers en toeristen tijdens het zomerseizoen, nog een bordje worden geplaatst met voorlichting over de herkomst.

Genoemd paneel stond vanaf 1974 tot 2016 op de hoek Broekhem – Cremerstraat te Valkenburg, waar tijdens het zomerseizoen 2017 een nieuwe Mariakapel Broekhem, volledig uit Kunradersteen, werd gerealiseerd. (Deze kwam tot stand door de werkgroep, i.s.m. de Kunst- & Cultuur Raad, de gemeente Valkenburg en het kerkbestuur van de Parochie St. Joseph).

Het massief houten paneel had de vorm van een halve boomstam met daarin een nis voor een beeltenis van de Madonna. Het ontwerp was afkomstig van de heer Lemmerling, toenmalig hoofd gemeentelijke plantsoendienst. Ook was hij de ontwerper van de Heemtuin, thans de I.V.N. Kasteeltuin Oud-Valkenburg. Het paneel werd vervaardigd door de heer Jules Jeukens, voormalig timerman bij de gemeente, die uitblonk door artistiek vakmanschap in houtsnijwerk.

In de zomer van 2016 werd dit paneel – mede op initiatief van Werner Kreutzer, opzichter cultuurtechniek – i.o.m. de Werkgroep en de I.V.N., door de gemeente getransporteerd naar de kasteeltuin Oud-Valkenburg waar het thans zijn uiteindelijke bestemming heeft gekregen.

Harry Melchioris
(Werkgroep Kruisen en kapellen Valkenburg)

**Limburgs
Erfgoed**

Startbijeenkomst Coöperatie Erfgoed Limburg

Meer samenwerking voor behoud en zichtbaarheid Limburgs erfgoed

Op vrijdag 25 januari 2019 vond bij het Regionaal Historisch Centrum Limburg (RHCL) te Maastricht de startbijeenkomst van de Coöperatie Erfgoed Limburg plaats. Nadat het afgelopen jaar in het teken heeft gestaan van het opzetten van een nieuw samenwerkingsverband, zijn de Limburgse erfgoedinstellingen nu klaar om zich aan de buitenwereld te presenteren onder de noemer 'Limburgs Erfgoed'. Ook de Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg heeft zich aangesloten bij dit samenwerkingsverband. Namens de stichting waren Matheu Bemelmans en Sander van Daal aanwezig bij de startbijeenkomst.

Tijdens de bijeenkomst, die bedoeld is voor betrokkenen bij de coöperatie, gaf voorzitter Marleen Gresnigt-Raemaekers een korte inleiding over de gerealiseerde erfgoedcoöperatie, gevolgd door een gezamenlijke starthandeling met gedeputeerde Ger Koopmans. Ook presenteerde het Netwerk Oorlogsbronnen (NOB) een voorproefje van de speciale Limburgse website 'Oorlogsbronnen Limburg', die NOB in samenwerking met het RHCL en de andere Limburgse archieven wil gaan realiseren. Dit is één van de initiatieven die vanaf 2019 met de overige leden van de Coöperatie Erfgoed Limburg gezamenlijk kunnen worden opgepakt en uitgebouwd.

De Coöperatie Erfgoed Limburg bestaat op dit moment uit zo'n twintig (aspirant-)leden, een vijftal partners en een vierkoppig bestuur. Verdeeld over thematische werkgroepen werken zij gezamenlijk aan de inrichting van een centraal informatieservicepunt, de ontwikkeling van een verhalen- en collectiewebsite, publieksgerichte projecten en de ontwikkeling van de erfgoedzorg.

Limburgs erfgoed behouden en zichtbaar maken

Onder Limburgs erfgoed valt alles wat vorige generaties aan ons hebben nagelaten dat nog steeds een grote waarde heeft voor de Limburgers. De teloorgang hiervan wordt vaak ervaren als een verlies van identiteit. Binnen de Coöperatie Erfgoed Limburg worden acht sub-terreinen van erfgoed onderscheiden, namelijk archeologie, archieven, bibliotheekcollecties, geschiedschrijving, immaterieel

erfgoed, landschap, monumenten en museale collecties. Wij als SKKL hebben diverse raakvlakken met deze sub-terreinen en beschikken met de andere coöperatieleden en partners gezamenlijk over veel kennis over ons Limburgs erfgoed en grote expertise op deze terreinen. Middels de coöperatie kunnen wij nog beter zorgen dat dit erfgoed in stand wordt gehouden, verrijkt en onder de aandacht wordt gebracht van het publiek.

Meer informatie over de Coöperatie Erfgoed Limburg en haar activiteiten is te vinden op www.limburgserfgoed.nl.

Beheer van herdenkingsmonumenten

Het einde van de tweede wereldoorlog. Herdenken van 75 jaar bevrijding. Daar waar de bevrijding van grote delen van Nederland nog tot 1945 op zich liet wachten werden delen van Limburg al in 1944 bevrijd. De campagne met aandacht voor 75 jaar bevrijding start dan ook in 2019 in Limburg.

Aandacht voor thema's als bevrijding en vrijheid en welke betekenis die hebben voor het dagelijkse leven zoals wij dat nu leiden is in deze tijd misschien meer nodig dan ooit.

Naast minder tastbare zaken zoals gedachten, gevoelens en herinneringen zijn de afgelopen 75 jaar ook heel veel objecten en plekken gecreëerd om te herdenken. Herdenken van oorlog en oorlogsgeweld, herdenken van slachtoffers en gevallen, herdenken van bevrijders en vrijheden, herdenken van helden en bijzondere gebeurtenissen.

De kunsthistorische betekenis van veel gedenktekens is vaak niet zo heel erg groot. Het ontbreekt ook vaak aan monumentstatus in de juridische zin van het woord. De maatschappelijke betekenis is echter des te groter. Het zijn plaatsen om te herdenken, te bezinnen en te troosten. Ze zijn ook een deel van de lokale identiteit en vormen een verbinding met de geschiedenis. Achter al deze monumenten gaan talloze verhalen schuil. Het is zaak om die niet verloren te laten gaan. Herdenkingsmonumenten zijn

de ankerpunten die in stand gehouden moeten worden opdat de verhalen niet verloren kunnen gaan. Een aanzienlijk deel van de herdenkingsmonumenten bestaat uit kruisen en kapellen.

Het beheren van buitencollecties zoals kruisen, kapellen en zeker ook oorlogsmonumenten is vaak net zo complex als het beheren van een museumcollectie. Om goed te kunnen beheren is collectie management noodzakelijk

MonumentenWachtLimburg

en daarvoor is goede collectiedocumentatie, planmatige controle en onderhoud essentieel. Zeker voor buitencollecties geldt dat er weinig of geen normen of kwaliteitseisen bestaan voor beheer en onderhoud. De verantwoordelijkheid ligt altijd bij de beheerder. Onderhoudswerkzaamheden kunnen natuurlijk worden uitbesteed maar ook dan is de beheerder de eerst aangewezen om te controleren of deze op een verantwoorde en kwalitatief goede manier worden uitgevoerd. Een overzicht met aandachtspunten voor goed beheer kan wellicht behulpzaam zijn.

Documentatie als basis voor beheer

Een goede inventarisatie en beschrijving van de afzonderlijke objecten is belangrijk om overzicht te verkrijgen van de collectie als geheel en tevens inzicht te verkrijgen in de cultuur-historische waarden. Hierbij is het van groot belang te zorgen voor het vastleggen van historie, achterliggende verhalen, technische staat en de uitgevoerde onderhouds- of restauratiewerkzaamheden.

Onderhoud is meer dan poetsen en repareren

Goed onderhoud begint met regelmatig inspecteren en monitoren zodat mogelijke problemen tijdig onderkend worden. Dat biedt de mogelijkheid om noodzakelijke werkzaamheden goed voor te bereiden en te plannen. Planmatig werken is het devies.

Ook bij onderhoud en herstel is zorgvuldige documentatie van groot belang. Beschrijf kort bevindingen, acties, bijzonder gebeurtenissen, behandelingen en eventuele calamiteiten. Leg ook gegevens van gebruikte materialen (soort, merk, type, kleurnummers, leverancier, e.d.) vast. Dit kan van pas komen bij volgende behandelingen.

Kennis van zaken

Om te beginnen is het altijd raadzaam om een goede analyse te (laten) maken. Onderzoek welke problemen zich voordoen en stel daarbij aard, oorzaak, ernst en omvang vast. Op grond van een dergelijke analyse kan een goede keuze gemaakt worden voor een juiste behandeling. Kennis van de juiste onderzoeks- en behandelmethoden is van belang, maar ook de vaardigheid om werkzaamheden vakkundig uit te voeren. Gedegen kennis van de verschillende materialen en de benodigde gereedschappen zijn belangrijke voorwaarden om goed werk te kunnen leveren.

Zo is het van belang om niet in te grijpen in de fysische eigenschappen van materialen. Bij reparaties zal men er altijd op moeten letten dat zoveel mogelijk aangesloten wordt op de materiaaleigenschappen (porositeit, structuur, samenstelling, kleur e.d.) van het bestaande object.

Kennen van grenzen

Indien onvoldoende inzicht is in de problematiek, kennis ontbreekt omtrent materialen of twijfel bestaat omtrent de juiste aanpak, win dan advies in bij een ter zake deskundige.

Zeker waar sprake is van historisch waardevolle elementen en materialen is het aan te bevelen advies of hulp te vragen bij een (professionele) specialist.

Let er bij het inschakelen van bedrijven en derden op dat men beschikt over aantoonbare kennis en ervaring met de specifieke materialen en de restauratie-ethiek. Een lijst met uitgevoerde werkzaamheden is een eerste indicatie, maar zegt zeker niet alles over kennis, vaardigheid en kwaliteit van een persoon of bedrijf.

Zeker bij beschermde objecten of onderdelen is het aan te bevelen om schade te laten herstellen door een erkend restaurator.

Efficiënt en voorzichtig

Alertheid is van belang en soms kan snel handelen nodig zijn, maar de zorgvuldigheid mag nooit uit het oog ver-

loren worden. Slordig of ondoordacht handelen is vaak slechter dan (even) niets doen. Ga stap voor stap te werk en motiveer keuzes.

Onderhoud is belangrijk, maar kent grenzen. Doe wat nodig is, maar verricht geen onnodige handelingen. Zo kan té intensief reinigen het oppervlak van veel materialen - ook al lijken die op het eerste oog heel hard - als snel (onherstelbaar) beschadigen. Ook het gebruik van de verkeerde middelen kan funest zijn. Men dient bij ieder materiaal te kiezen voor de juiste reinigingsmethode.

Win bij twijfel advies in bij de vakman of Monumentenwacht Limburg.

Wetten en regels

Het is altijd raadzaam om alvorens met werkzaamheden te starten te achterhalen of bepaalde wetten en regels in acht genomen moeten worden. Zeker bij objecten die een beschermde status als monument genieten dient er vooraf een vergunning of toestemming gevraagd te worden. Bij kunstwerken dient men ook rekening te houden met de auteursrechten van de kunstenaar. Tijdens de uitvoering van werkzaamheden dient men onder alle omstandigheden (ook bij de inzet van vrijwilligers) te letten op aspecten van veiligheid en gezondheid zoals bijvoorbeeld omschreven in de Arbeidsomstandighedenwet.

Risico en verzekering

Als beheerder van een object of collectie kan men onder bepaalde omstandigheden aansprakelijk gesteld worden voor schade aan derden. Dit kan ook gelden bij de inzet van vrijwilligers. Het is verstandig om een risicoanalyse te maken en eventueel te overwegen risico's te verzekeren. Indien er schade aan het monument ontstaat (brand, storm, water of andere calamiteit) kan, afhankelijk van het risico en de mogelijke schade, ook hiervoor een verzekering overwogen worden.

Samenwerken

Het delen van kennis is niet onbelangrijk bij goed beheer en onderhoud. Een goede samenwerking tussen alle betrokken partijen bepaalt in belangrijke mate de kwaliteit van de instandhouding.

In het inspectiebestand van Monumentenwacht Limburg zijn al decennia lang diverse kruisen en kapellen te vinden. De directe samenwerking tussen Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg en Monumentenwacht Limburg dateert al van meer dan 15 jaar geleden. Zo hebben we onder meer heel intensief samengewerkt in de Euregionale

projecten 'Verborgene monumenten' en 'Sociale Innovatie. Instandhouding klein religieus erfgoed'.

Sinds 2005 inventariseert en monitort Monumentenwacht Limburg met regelmaat kruisen, kapellen en devotie grotten in heel Limburg. Dat betreft inmiddels meer dan 3.000 objecten. Maar ook van de meeste begraafplaatsen in Limburg zijn inventarisaties gemaakt. Veel van de zo verzamelde informatie en opgedane kennis wordt gedeeld zowel met lokale beheerders als de Stichting Kruisen en Kapellen in Limburg. Om de totale Limburgse collectie steeds beter te kunnen beheren is een intensieve samenwerking voorwaarde.

Een inventarisatie uit 2008 laat zien dat er in Nederland ten minste 3.315 oorlogsmonumenten aanwezig zijn, waarvan 365 in Limburg. Op nationaal niveau is de verdeling naar vorm en materiaal als volgt:

<i>Beelden</i>	663
<i>Bomen</i>	45
<i>Gedenkbanken</i>	28
<i>Gedenkstenen</i>	610
<i>Glas-in-loodramen</i>	54
<i>Kapellen</i>	47
<i>Kruisen</i>	124
<i>Monumenten op begraafplaatsen</i>	261
<i>Plaquettes</i>	796
<i>Reliëfs</i>	110
<i>Zuilen</i>	301
<i>Overig</i>	361

Kapel van de Heilige Familie Houthuizen (Lottum)

In het gehucht Houthuizen behorende bij het dorp Lottum is in 1947 een mooie kapel gebouwd als dank dat er in de oorlog geen slachtoffers zijn gevallen in het gehucht. De kapel werd toegewijd aan de Heilige Familie.

Een stukje geschiedenis:

Er leefde in de jaren dertig in het gehucht Houthuizen de wens om een veldkruis of kapel te bouwen. Het gehucht bestond in die tijd uit ongeveer 25, meest boerengezinnen. In 1946, na de Tweede Wereldoorlog, werd er een vergadering bijeengeroepen om te bezien of nu aan deze oude wens voldaan zou kunnen worden, mede als dank omdat Houthuizen vrijwel gespaard gebleven was van oorlogsgeweld.

Het bestuur dat toen gekozen werd, heeft alles in het werk gesteld om een geschikte kapel voor de gemeenschap te realiseren. Zo kort na de oorlog waren er weinig bouwmaterialen te krijgen. Maar dankzij veel eigen inzet slaagde men er toch in om een mooie kapel te laten bouwen. Dit, op een fraaie plek ongeveer in het midden van de buurtschap, waarvoor de grond beschikbaar was gesteld door de familie Vosbeek. Zand en grind, het cement en het hout, werden door de buurtbewoners om beurten met paard en kar gehaald, zonder kosten. De architect was de heer J. van Griensveen uit Helmond, terwijl de firma Martens uit Horst als aannemer optrad. De

heer P. Rutten uit Lottum maakte het altaar van liliput steentjes. Door stemming werd besloten om de buurtkapel toe te wijden aan de Heilige Familie. Het mooie terracotta beeld dat in de nis boven het altaar staat, werd vervaardigd door de familie Vossen, alsmede het beeld in de voorgevel van de kapel, van de zalige Belletable, de stichter van de aartsbroederschap van de H. Familie. (Ter herinnering aan het feit dat deze kapel gesticht werd in het jaar, waarin het eeuwfeest werd gevierd van zijn dood). Op 2 mei 1948 werd de kapel plechtig ingezegend door ZE Heer Pastoor J. Kerbosch, destijds pastoor te Lottum. Op 15 augustus 1978 werden mooie eiken banken geschonken door de zusters 'Onder de Bogen'. Deze banken stonden voorheen in de kloosterkapel in Lottum.

Deze familiekapel wordt nog altijd druk bezocht door mensen uit de buurt om er een kaarsje aan te steken, of even rustig te zitten. Ook veel fietsers en wandelaars brengen er een bezoekje en het Pieterpad loopt er langs.

In de maanden mei en oktober wordt er op zondagmiddag de rozenkrans gebeden. Een traditie die vanaf het begin in ere is gehouden. De kapel is het hele jaar overdag open.

**Tekst en foto's: Mw. G. Coenders
De Sleutel mei 1997**

De Lieve Vrouwkes van Limburg (17)

Onze Lieve Vrouw van Stevensweert

Het is vrijwel ondoenlijk, om alle Limburgse Maria-heiligdommen te vermelden, zó veel zijn er, als bonte veldbloemen gegroeid uit deze warme, vruchtbare en heilige grond. Maar één kapelletje willen wij hier nog noemen: uit het Land van Stevensweert.

Dat hier de Maria-verering steeds in hoge bloei stond, blijkt uit het mooie beeldje, dat in de kerk geplaatst is in een eigen nisje. Dat blijkt ook uit het feit, dat te Stevensweert reeds vóór 1666 de broederschap van het scapulier was opgericht, maar het meest uit de bouw van de aloude Mariakapel op het gehucht: "de Brandt". Daarin staat een Lieve Vrouw gekleed en gekroond, zó deftig in kanten als een Koningin in statiegewaad. "Moeder van altijdurende bijstand", is hier haar titel en dit is wel één van de mooiste namen, die men aan Maria kan geven, die toch dag en nacht bij en onder de mensen woont, en altijd maar weer klaar is, om bij te staan. Is iemand ernstig ziek in de buurt, dan trekt men in troepjes naar de kapel, negen dagen lang en O.L.Vrouw luistert stil en geduldig naar alles, wat het vrome volk hier vraagt en klaagt. Trekt de Kruisdag-procesie uit, dan brengt men op één der drie dagen een bezoek aan deze kapel, waar dan de Hoogmis wordt gezongen,

terwijl het volk buiten staat te bidden, maar altijd door de rozenkrans. Wie zou dat gebed niet verhoren, als alle Heiligen des hemels mede zijn afgeroepen, om aanwezig te zijn.

O vruchtbaar Maasland van Stevensweert, dat zich ieder voorjaar vernieuwt in jeugdig groen en oprijst als een fenix uit water en zomp, wees gezegend in uw oude trouw aan Maria. Echt en Stevensweert en Thorn en Wessem, 'n Mariaans klaverblad van vier! Hier buigt de Maas haar blanke arm, en sluit met liefdevol gebaar Maria innig in. Wanneer op de Brandt de eerste Mariakapel werd gebouwd is niet bekend en ook zijn er geen aanwijzingen gevonden dat de kapel ooit bedevaartgangers heeft aangetrokken. In 1692 bestond te Stevensweert een kapel ter ere van O.L. Vrouw van Bijstand, maar of deze op de Brandt stond het is zeer de vraag. Op een kaart uit 1730 staat wel een kapel op het Eiland terwijl pas op kadastrale kaarten uit 1841 een kapel op de Brandt te zien is. Deze kapel moet volgens mondelinge overlevering rond 1850 zijn bezweken bij een watersnood, waarna een nieuwe werd gebouwd; hetzelfde wordt overigens gezegd van de St.-Rochuskapel op het Eiland.

1984

2019

De huidige kapel werd begin twintigste eeuw gebouwd in opdracht van mevrouw E. Geuns-Bongers, die in de naastgelegen boerderij was geboren, maar sinds 1858 in Antwerpen woonde. De kapel is in baksteen opgetrokken en heeft een pannendak met een dakruiter met een klokje. In de voorgevel bevindt zich een dubbele toegangsdeur met erboven een rondboogvenster. Ook de zijgevels en het koor zijn voorzien van vensters met glas-in-lood. Het gebouwtje is in 1996 fraai opgeknapt. Boven het granieten altaar staat in een nis de met zorg geklede Madonna met Kind. Aan weerszijden van het altaar staan bloemversieringen op bruine pilaartjes, die beschilderd zijn met bloemen-takken. Twee rijen zeegroene zitbankjes bieden plaats aan circa twintig personen.

De verering van parochiepatroon Stephanus, Sint Rochus en Onze Lieve Vrouw van Altijddurende Bijstand komt samen in de namen van de drie klokken die in 1948 werden aangeschaft voor de parochiekerk van Stevensweert. De grootste draagt het opschrift: 'Maria a Succurso Perpetuo / Maternis nos visceribus protegito' ('O.L. Vrouw van Altijddurende Bijstand, bescherm ons met uw innige moederliefde'). De andere klokken zijn gewijd aan de H. Stephanus en de H. Rochus.

Het beeld draagt de titel O.L.Vrouw van Stevensweert, of O.L.Vrouw van Altijddurende Bijstand van Stevensweert. Het is een zogenaamde staakmadonna gemaakt van deels gepolychromeerd lindehout. Alleen het kind en hoofd en armen van Maria zijn uitgewerkt; het lichaam bestaat uit een groot, onbewerkt stuk hout. Maria en Kind dragen zilveren kronen. Maria houdt in haar linkerhand een zilveren scepter en een rozenkrans. Zij draagt een witte jurk en een donkerblauwe fluwelen mantel. Het kind draagt een wit kleedje. Het beeld van 104,5 centimeter hoog dateert uit de eerste helft van de negentiende eeuw en werd in de jaren 1990 gerestaureerd.

Verering

Volgens de overleving zou het Mariabeeld de watersnood rond 1850, die de kapel wegspoelde, door het water meegenomen, maar kwam het tegen de stroom in terugdrijven, waarna een nieuwe kapel werd gebouwd waarin het oude beeld een plaats kreeg.

Op één van de drie kruisdagen, de maandag voor Hemelvaart, trok men in processie vanuit de parochiekerk naar de Mariakapel. De andere dagen was de bestemming de St.-Annakapel in het naburige Ohé en Laak en de St.-Rochuskapel op 't Eiland. Het waren geen processies met verenigingen en vaandels, maar men sloot onderweg gewoon aan. Voorop liep een processiemeester die met een stok aangaf of de linker- dan wel de rechterkant van de stoet aan de beurt was met bidden. Terwijl in de kapel een mis werd opgedragen, bad men buiten de rozenkrans. Deze kruisdagenprocessies zijn tot in de jaren zeventig gehouden.

Ook ging men voor een zieke uit de omgeving naar de Mariakapel om een een noveen te houden. Van mei tot oktober wordt elke maandagavond in de kapel gebeden. 's Winters wijkt men hiervoor uit naar de parochiekerk. In de maand meimaand worden ook missen opgedragen in de kapel. Voor zover de herinnering teruggaat, wordt de kapel alleen bezocht door mensen uit de naaste omgeving.

Tekst: Ottie Thiers

Foto's: Katleen Peeters-Lybeer / archief SKKL

De Sacramentsprocessie van Asselt

Op 9 oktober 1915, de feestdag van Sint Dionysius, kreeg het dorpje Asselt aan de Maas bij Swalmen een nieuwe rector, het was kapelaan Jean H. Pinckers.

In juni 1934 besliste Bisschop G. Lemmens dat het 100-jarige rectoraat Asselt werd afgescheiden van de parochie Swalmen en dat het een zelfstandige parochie zou worden. De rector werd dus pastoor!, met als kosten Piet Loven.

Op 8 juli hield hij trots zijn pastorale intocht. Gedurende vier zondagen werden allerlei culturele festiviteiten gehouden die veel geld in het laatje brachten. Pinckers kwam uit Gulpen en had o.a. in Oud-Vroenhoven het idee opgevat om ook in Asselt een mooi versierde Sacramentsprocessie in te voeren.

De processie ter ere van het H. Sacrament werd (en wordt nog altijd!, opmerking van de redactie) gehouden op de tweede zondag na Pinksteren, na de Hoogmis, in het mooie dorpje Asselt aan de oever van de Maas, met op een heuveltje het Rozenkerkje en de grote boerderijen met hun blauw witte luiken, de kleuren uit het wapen van de grafelijke familie Wolff- Metternich. Deze zetelt op het statige kasteel Hillenraad in Swalmen. Voordat deze feestelijke optocht kon beginnen, moesten echter eerst de zandwegen worden opgeknapt, die vele gaten en kuilen vertoonden. Ze hadden namelijk in de loop van het jaar ernstig te lijden gehad van de vele boerenkarren; soms waren hele stukken zelfs overspoeld door de

Maas die 's winters bij hoog water met haar woeste golven aan de wegen had geknaagd.

Het opknappen was het werk voor de opgeschoten jeugd en boerenknechten.

Tijdens de reparaties aan de wegen was de ijverige dorpsstimmerman Jean Slabbers in zijn werkplaats al bezig met het ontwerpen en tekenen van de vele liturgische motieven, die hij later omzette in grote sjablonen. Deze werden op straat gebruikt om met bloemen en andere materialen de prachtigste figuren uit te leggen. Als aanvulling en voor noodgevallen bij bijv. onweer spaarde hij het hele jaar zaagsel, houtkrullen en schaafsel op. Dit werd door hem in grote kuipen in vele kleuren geleverd.

Vanaf 1917 tot ver na de Tweede Wereldoorlog stond Asselt bekend om de prachtige straatversiering met bloemtapijten tijdens deze jaarlijkse processie. Hiervoor werden door de schoolkinderen wekenlang wilde bloemen geplukt in de weilanden langs de Maas. Toen deze na enkele jaren uitgeput dreigden te raken werden er zelfs extra plukweiden van veldbloemen ingezaaid met o.a. klaprozen (rood), margrietten (wit), korenbloemen (blauw), bolderik (paars), wikke (violet) en beemdtkroon (paars-blauw). In de tuinen van kasteel Hillenraad mochten de bloemen van de roze en lila rododendrons en de rozen geplukt worden en uit de omliggende kasteelbossen van de graaf werden vele karrenvrachten mos verzameld.

Rector Pinckers

Sacramentsprocessie Asselt met de -Suisse- ca. 1950

Processie onderweg

Om deze massa aan bloemen, die zonder steel geplukt werden, vers te houden, werden ze uitgespreid op de koele en vochtige keldervloeren van de brouwerijen van Heynen en Thijssen, in de crypte van de kerk en zelfs op de terrazzo keukenvloer en in de badkuip van de rector/pastoor. De gemeente Swalmen droeg ook bij aan het resultaat door het schenken van hele vrachten lupine-bloemen van de ontginningsakkers langs de Duitse grens. Voor de verdere aankleding haalde men blauwgrijze tegelklei uit de kleigroeven en werd wit zand uit de Swalm gezeefd. IJzergieterij Konings leverde kolengruis, as en ijzervijzel uit de afvalhopen. Dit alles bij elkaar leverde een enorm kleurenpalet op om te gebruiken voor de wegversiering.

Als alles neergelegd en gestrooid was, kon de processie beginnen. In principe mag alleen de priester met de monstrans (hostiehouder) over het schitterende bloemtapijt lopen, voorafgegaan door de "suisse" H. Suijlen en de schutterij. Het Sacrament (en de pastoor) werd tegen de zon beschermd door "de hemel" (baldakijn), gedragen

2013 - Begin Sacramentsprocessie

door vier kerkmeesters. Verder liepen natuurlijk ook mee: het processiekruis voorop, de fanfare, de bruidjes, de misdienaars (zwaaiend met het wierookvat), de flambouwen en alle verenigingen met hun prachtige vaandels. Langs de route werden diverse rustaltaren opgericht bij o.a. de Syperhof, waar op de binnenplaats als aankleding laurier- en oranjeboompjes in kuipen stonden en bij een veldkruis onder vier hoge kastanjabomen of bij het H. Hartbeeld voor de oude pastorie. Na een korte plechtigheid werd dan telkens de zegen gegeven. In de deuropening of achter het raam van vele woningen plaatsten de bewoners H.Hartbeelden, omringd door brandende kaarsen en bloemen, op mooi geborduurde kanten kleedjes. Veel mensen uit de grote omtrek komen deze processie nog altijd bewonderen.

Bewerking uit het boek: "Asselt aan de Maas" door Dirk Jan van der Ven, 1947: Jan Coopmans
Foto's: uit het boek en uit de collecties van Pieter Simons, Loë Giesen en Henri Smeets

2013 - Aankomst bij de kerk

Joodse begraafplaatsen als getuigenis van de Tweede Wereldoorlog

De sporen van de Tweede Wereldoorlog zijn op veel begraafplaatsen in Limburg terug te vinden. Verspreid over de Limburgse dodenakkers liggen duizenden burgers, verzetslieden en militairen als stille getuigen begraven. In veel gevallen liggen de oorlogsdoden op een prominente plek om hen eer te bewijzen en om ons te herinneren aan het offer dat zij gebracht hebben voor onze vrijheid. Veel joodse oorlogsslachtoffers liggen echter niet begraven in Limburg, zij werden gedeporteerd en kwamen om het leven in Duitse vernietigingskampen. Hun lichamen verdwenen anoniem in verbrandingsovens en hun as kwam terecht in grote asputten. Na de oorlog bloeide in sommige Limburgse plaatsen het joodse leven weer op, maar dat geldt niet voor alle plekken waar joodse gemeenschappen waren.

Bijzonder erfgoed

Joodse begraafplaatsen nemen een bijzondere plek in binnen het funeraire erfgoed. Ze hebben met elkaar gemeen dat ze alle buiten de bebouwde kom werden aangelegd. Dit is het gevolg van joodse voorschriften, maar vaak ook werd aan de joden een plek in of nabij de stad geweigerd. Bij aanleg van een begraafplaats werd niet altijd het meest geschikte perceel gevonden, maar omdat er slechts één diep werd begraven, was dat niet altijd een probleem. De graven waren bedoeld voor de eeuwigheid. De grafcultuur die we op de joodse begraafplaatsen vinden, is vaak streekgebonden en ook verschillend voor de twee hoofdgroepen van Europese joden. Asjkenazische joden

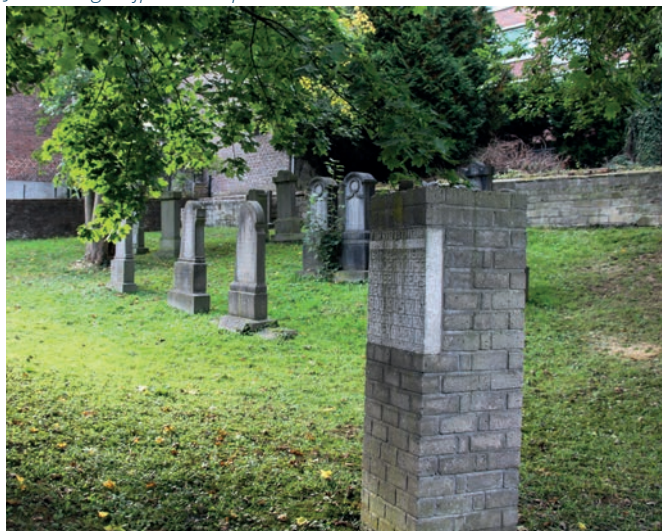
kennen vooral stèles als grafmarkering, terwijl Sefardische joden meestal een zerk op het graf plaatsen. Voor beide groepen geldt dat de teksten op de stenen tot ver in de negentiende eeuw vooral in het Hebreeuws waren gesteld. De teksten op joodse grafstenen zijn meestal uitgebreid en geven veel informatie over de overledene en de familiegeschiedenis. Doordat veel joodse archieven in de oorlog verloren zijn gegaan, zijn joodse grafmonumenten belangrijke documenten die ons iets kunnen vertellen over het verleden.

Na de oorlog werd zo'n 80% van de joodse gemeenten in Nederland opgeheven of samengevoegd met andere gemeenten. De begraafplaatsen bleven echter bestaan, aangezien joodse begraafplaatsen in principe niet geruimd worden. Joodse begraafplaatsen kennen verschillende benamingen, één zo'n benaming is 'Beth Chaim', 'Huis van Levenden', waarmee het getuigenis is van het geloof in het eeuwige leven. Omdat de joodse gemeenschap in Nederland door de oorlog gedecimeerd was, kwamen veel joodse begraafplaatsen in beheer bij het Nederlands Israëlitisch Kerkgenootschap (NIK). In sommige gevallen zorgt de plaatselijke overheid voor het reguliere onderhoud van een begraafplaats. Enkele voorbeelden van begraafplaatsen.

Gulpen

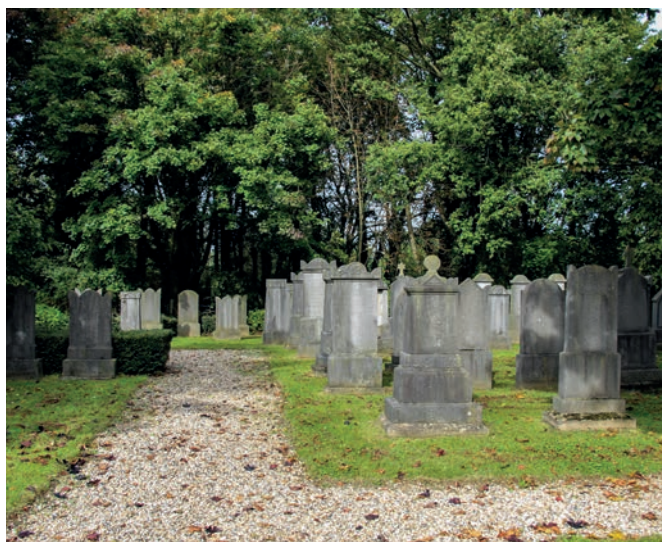
In de jaren voor de oorlog waren er nog enkele tientallen joden in Gulpen, maar in 1935 werd de gemeente samengevoegd met de eveneens teruglopende gemeente

Joodse begraafplaats Gulpen

Joodse begraafplaats Vaals

Joodse begraafplaats Meerssen

Vaals. Bijna alle joden werden in de oorlog weggevoerd naar Duitse vernietigingskampen en vermoord. In Gulpen werd in 2017 door de gemeente Gulpen-Wittem in goed overleg met het NIK de begraafplaats opgeknapt. De laatste begrafenis had er december 1942 plaatsgevonden. De grafzerken werden recht gezet en schoongemaakt, maar ook de omringende muren werden hersteld. Ter herinnering aan alle omgekomen Joden staat er tegenwoordig op de begraafplaats een monument en is een plaquette met alle namen aangebracht.

Vaals

Rond het begin van de negentiende eeuw vestigden zich joden in Vaals, afkomstig uit Pruisen. In de jaren voor de oorlog vestigden zich veel Duitse joden in de grensplaats. Samen met de andere joodse inwoners van Vaals werden zij in de oorlog bijna allemaal gedeporteerd en vermoord. Na de oorlog is het joodse leven in Vaals niet hervat.

Meerssen

Vlak voor de oorlog was de joodse gemeente van Meerssen al zo klein dat zij in feite niet meer functioneerde. In de oorlog werden vrijwel alle joodse inwoners gedeporteerd en vermoord, waardoor in 1947 de gemeente werd opgeheven en bij die van Maastricht werd gevoegd. De voormalige synagoge doet tegenwoordig dienst als sociaal-cultureel ontmoetingscentrum voor joodse kennis en cultuur.

Sittard

Dicht gelegen bij de grens was Sittard in de jaren dertig een toevluchtsoord voor veel Duitse joden. Al in mei 1940 werd de synagoge gesloten en tussen de zomer van 1942 en eind maart 1943 zijn de meeste joodse inwoners gede-

Joodse begraafplaats Sittard

porteerd en vermoord. Slechts enkele wisten te overleven door onder te duiken. Na de oorlog werd de synagoge voor korte periode weer in gebruik genomen, maar in 1947 werd de joodse gemeente opgeheven en bij die van Maastricht gevoegd. In 1964 werd een gedeelte van de algemene begraafplaats Lahrhof ingericht als joodse begraafplaats. Enkele oudere joodse begraafplaatsen werden met toestemming geruimd, de stoffelijke resten zijn overgebracht naar Lahrhof.

Joodse begraafplaatsen staan wel bezoek toe, behalve op de Sabbat en joodse feestdagen, maar zijn geen plek voor toerisme en recreatie. Een joodse begraafplaats heeft dezelfde heiligheid als een synagoge, wat betekent dat mannen het hoofd dienen te bedekken. Ook is het niet toegestaan over de graven te lopen.

In Limburg zijn verder nog joodse begraafplaatsen te vinden in Beek, Eijsden, Gennep, Grevenbricht, Haasdal/Schimmert, Heerlen (2), Maastricht, Roermond (2), Urmond, Valkenburg (2) en Venlo (2)

Voor meer informatie over Asjkenazische begraafplaatsen in Nederland, zie: www.stenenarchief.nl.

Meer informatie over joodse begraafplaatsen in Limburg in: *Publications* 132 (1996) 93-198.

René ten Dam adviseert over en doet onderzoek naar funerair erfgoed. Hij is tevens voorzitter van stichting Dodenakkers.nl.

Archivaria

Ook in deze editie hebben wij enkele 'zoekplaatjes' gevonden voor onze lezers. Het betreft dit keer drie kruisen waarvan de locatie en andere gegevens in ons archief ontbreken.

Waar staan deze kruisen?

Herkent u deze objecten en weet u waar ze staan? Laat het ons dan weten via skkl@bisdom-roermond.nl. Bellen mag uiteraard ook, tel. 0475-386747 (maandag- en woensdagmorgen). We horen graag van U! Dank-u-wel.

Helaas zijn er geen reacties meer binnen gekomen op ons verzoek in de vorige uitgaven (nummers 80, 81). Informatie over de voor ons onbekende objecten uit die edities blijft welkom!

Christien Dings
Jos Backbier

Boeken verkrijgbaar

Het boek **'Monumenten van Vroomheid'**, een uitgave van de Stichting Kruisen en Kapellen uit 2004, onder redactie van Peter Nissen en Koos Swinkels, is in beperkte oplage nog verkrijgbaar.

Dit rijk geïllustreerd boek over kruisen, kapellen en vrijstaande heiligenbeelden in Limburg, incl. een cd-rom met een inventarisatie van dit klein religieus erfgoed langs de openbare weg in Limburg, opgemaakt tussen 2000 en 2004, kunt u bestellen via skkl@bisdom-roermond.nl. Het boek kost € 20,00 excl. portokosten. Bij verzending zijn de kosten € 30,00 p.st.

Het boekje **'Kruisen en Kapellen'**, 12 Limburgse rondwandelingen langs religieus erfgoed uit 2014 onder redactie van Matheu Bemelmans, is nog verkrijgbaar tegen de speciale prijs van € 12,50 excl. portokosten.

Bij verzending zijn de kosten € 16,00 p.st.

U kunt beide boeken bestellen via skkl@bisdom-roermond.nl

Aandachtsgebieden bestuursleden

Onze stichting Kruisen en Kapellen in Limburg telt 15 bestuursleden. Behalve de voorzitter hebben alle bestuursleden hun "aandachtsgebied" in portefeuille. U kunt voor vragen, opmerkingen en raad terecht bij het bestuurslid dat voor uw plaats verantwoordelijk is. Stuur bij voorkeur een e-mail zodat uw vraag of opmerking goed gedocumenteerd is en vastligt.

Algemeen

Voorzitter: Matheu Bemelmans 0475 38 68 91 skkl@bisdom-roermond.nl

Regio Noord-Limburg

Mook en Middelaar, Gennep, Bergen, Venray Koos Swinkels 0478 58 46 31 koos.swinkels@gmail.com
 Horst aan de Maas Jos Jenniskens 077 39 82 948 josjenniskens@home.nl
 Peel en Maas Vacant
 Beesel, Venlo Wim van Diepen 077 47 51 987 wimvandiepen@home.nl

Regio Midden-Limburg

Roerdalen, Roermond Wim Clout 0475 31 12 92 wimclout17@gmail.com
 Nederweert, Weert Alfons Bruekers 06 2237 1484 abruekers@hetnet.nl
 Leudal Jos Backbier 0475 44 03 30 j.backbier@home.nl
 Maasgouw, Echt-Susteren Lei Peeters 0475 55 15 15 leo.peeters@planet.nl

Regio Westelijke Mijnstreek

Beekdaelen, Valkenburg aan de Geul Sander van Daal 06 2519 0455 sc.van.daal@gmail.com
 Sittard – Geleen, Stein, Beek Peer Boselie 046 45 82 207 peer.boselie@gmail.com

Regio Heuvelland

Maastricht, Meerssen Toon Jenniskens 043 34 76 206 toon.jenniskens@ziggo.nl
 Gulpen-Wittem, Simpelveld, Voerendaal Chris Willems 045 57 51 390 chr-willems@ziggo.nl
 Eijsden-Margraten, Vaals Hay van Boekhold 043 45 73 378 yahvanb@gmail.com

Regio Parkstad

Heerlen, Brunssum Vacant
 Kerkrade, Landgraaf Toon Janssen 045 54 13 794 janssen.toon@ziggo.nl

Adviseur funerair erfgoed:

Marcel Richter 06 - 1090 6818 richterlinne@gmail.com

*Daag of nachte,
ich staon hie
op dich te wachte.*

*Kruis, Eijkenderweg, Nuth
Foto: Sander van Daal*
